

Людмила Соколюк

Михайло Бойчук

та його школа

Людмила Соколюк

Михайло Бойчук та його школа

ВИДАВЕЦЬ САВЧУК О. О.

ХАРКІВ — 2014

УДК 75.03:929 Бойчук
ББК 85.143(4УКР)
С59

Рецензенти:

В. Даниленко, доктор мистецтвознавства, професор, член-кореспондент НАМ України, ректор Харківської державної академії дизайну і мистецтв

О. Шило, доктор мистецтвознавства, професор кафедри образотворчого та декоративного мистецтва Харківського національного університету будівництва та архітектури

Друкується за ухвалою Вченої ради
Харківської державної академії дизайну і мистецтв
(протокол № 32 від 11 жовтня 2013 р.)

Соколюк Л.

С59 М. Бойчук та його школа / Л. Соколюк. — Х. : Видавець Савчук О. О., 2014. — 386 с.; 488 іл.
ISBN 978-966-2562-50-7

Монографія є першим глибоким і докладним дослідженням творчості Михайла Бойчука та представників його школи як одного з найяскравіших явищ українського «розстріляного Відродження». Універсальна система монументалізму і нові педагогічні принципи, створені Бойчуком, розглядаються у найтіснішому зв'язку з мистецькою проблематикою доби, історико-культурними і політичними подіями в Україні з кінця XIX ст. і до знищення бойчукізму в 1937 р. Виявляється місце і значення Бойчука у розвитку національної художньої культури як в Україні, так і поза її межами. Проаналізовані в контексті європейської синхронності твори Бойчука і його учнів супроводжуються відповідними переліками із зазначенням місцезнаходження з метою уникнення подальшої плутанини, що з'явилась у низці сучасних публікацій. Книга розрахована на фахівців і всіх тих, хто цікавиться образотворчим мистецтвом.

The monograph is the first profound and detailed research of Mykhailo Boichuk's and his school's representatives' creative works as an outstanding phenomenon of the Ukrainian "killed Revival". The universal system of monumentalism and new pedagogical principles created by Boichuk are examined at the narrow tie with art problems of the present, historical-cultural and political events in Ukraine from the end of the 19th century to destruction of boichukism in 1937. Place and significance of Boichuk in the development of the national art culture in Ukraine as well as abroad are displayed. Boichuk's and his pupils' art works have been analyzed in the context of European art problems and accompanied by corresponding lists of illustrations with the whereabouts indications to avoid a further confusion that in number of contemporary publications had been appeared. The book extremely useful for specialists and everybody who takes an interest in Fine Arts.

УДК 75.03:929 Бойчук
ББК 85.143(4УКР)

ISBN 978-966-2562-50-7

© Л. Соколюк, 2014

ЗМІСТ

Від автора	5
Розділ 1. МИХАЙЛО БОЙЧУК ТА ЙОГО ШЛЯХ ДО СТВОРЕННЯ СВОЄЇ ШКОЛИ	9
Перші кроки в мистецтві (Львів-Відень)	11
У Краківській академії красних мистецтв	15
Мюнхенські студії.....	20
Паризький період.....	23
Розділ 2. ШКОЛА НЕОВІЗАНТИЗМУ МИХАЙЛА БОЙЧУКА	33
На батьківщині. Поширення визнання	35
Неовізантизм як варіант національного стилю	39
Універсальність творчого методу засновника неовізантизму	44
Розділ 3. ВІД НЕОВІЗАНТИЗМУ ДО БОЙЧУКІЗМУ	51
Михайло Бойчук серед фундаторів УАМ.....	53
Теоретичні засади і педагогічні принципи Михайла Бойчука.....	69
Школа М. Бойчука і «виробничий рух».....	82
Розділ 4. БОЙЧУКІЗМ ЯК ШКОЛА «УКРАЇНСЬКОГО МОНУМЕНТАЛІЗМУ».....	93
Бойчукісти в АРМУ	95
Михайло Бойчук і Дієго Рівера.....	110
Унікальність засновника бойчукізму	117
Розділ 5. ШКОЛИ УЧНІВ МИХАЙЛА БОЙЧУКА.....	131
Василь Седляр на чолі Межигірського технікуму	133
Школа дереворитників Софії Налепінської-Бойчук	146
Графічна школа Івана Падалки.....	174

Розділ 6. ЗНИЩЕННЯ БОЙЧУКІЗМУ	215
Бойчукізм і «класова боротьба»	217
Трансформація творчого методу школи	224
Бойчукізм серед інших явищ «розстріляного відродження» в Україні	265
КОЛЬОРОВІ ІЛЮСТРАЦІЇ	275
ДОДАТКИ	323
Додаток 1. Як готувалося вбивство (мовою документів)	325
Додаток 2. Євген В. Бачинський (Женева). Мої зустрічі та силуети українських малярів і різьбарів на чужині. Спомини старого емігранта за роки 1908—1950	331
Додаток 3. Ів. Вигнанець. Михайло Бойчук	337
ПЕРЕЛІК ІЛЮСТРАЦІЙ	
Перелік ілюстрацій в тексті	342
List of illustrations in the text	354
Перелік кольорових ілюстрацій	367
List of colour illustrations	370
ІМЕННИЙ ПОКАЖЧИК	373
ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	383

бойчукізму в графіці з числа київської групи відзначалася сама Налепінська-Бойчук. Художниця брала участь в усіх названих вище зарубіжних виставках, де показували свої твори її учні — Сахновська та Рубан, і, крім того, ще у дев'яти: 1930 року — у Відні, Лондоні, Берліні, Венеції, Стокгольмі; 1931 — у Празі, Цюриху; 1932 — Кенігсберзі, 1933 — Токіо⁸². Як правило, експонувалися речі, створені раніше, як, наприклад, «Перед іспитом» — у Стокгольмі⁸³, грошові знаки — у Львові⁸⁴ тощо, які вже набули визнання. П. Ковжун з цього приводу писав: «С. Налепінська займає перше місце поміж українськими граверами, репрезентуючи там (на міжнародних виставках — Л.С.) наше сучасне мистецтво гравюри. Її твори відомі чи не у цілому світі завдяки їх високій якості, бо під час вистав вони займали перше місце у мистецькій і щоденній пресі. У кожному разі значно більше відомі, як на жаль ... у нас»⁸⁵.

Так, Ковжун мав рацію: після блискучих виступів представників школи С. Налепінської-Бойчук на виставках 1927 — 1929 років у себе в країні та цілеспрямованої кампанії, спрямованої на дискредитацію бойчукізму в 1929 — 1930 роках, поле їхньої виставкової діяльності перемістилося на безмежні закордонні простори, де вони знаходили все нових і нових прихильників. У себе в країні, де розпочався наступ на бойчукізм, твори Налепінської-Бойчук вже демонструвалися мало: 1930 року — на виставці «Мистецтво Радянської України» в Харкові, 1931 і 1932 — на виставках художників України, Азербайджану, Вірменії у Москві та 1932 — на V Всеукраїнській виставці у Харкові.

Відома партійна постанова 1932 року «Про перебудову літературно-художніх організацій» не додала ентузіазму. Мистецтво все більше підпадало під суворе централізоване підпорядкування, зокрема з питання національної специфіки. А вихід за межі офіційно визначених рамок «національної форми» починав розглядатися як «буржуазний націоналізм». Налепінська-Бойчук переживає творчу депресію, її активність в мистецтві графіки падає.

Графічна школа Івана Падалки

Другим визначним мистецьким осередком в Україні 1920-х років після Києва, де в підготовці художників-графіків втілювались принципи бойчукізму, став Харків. Провідником цих ідей був один із представників того єдиного випуску Української Академії мистецтва 1922 року, який склали учні Михайла Бойчука, — Іван Падалка. За прикладом Софії Налепінської-Бойчук він звернувся до гравюри як мистецтва, що мало в Україні свої давні самобутні традиції.

Іван Іванович Падалка (1894 — 1937) походив з багатодітної селянської родини з села Жорнокліви Золотоніського повіту на Полтавщині (тепер Драбівський район Черкаської області), де ледве зводили кінці з кінцями. Як відзначав П. Ковжун, на виховання Падалки як митця мали вплив «три покоління української мистецької думки», тобто Опанас Сластіон в художньо-промисловій керамічній школі імені М.В. Гоголя у Миргороді, куди він вступив 1909 року, потім Федір Кричевський у Київському художньому училищі, учнем якого він став восени 1913 року, і, нарешті, Михайло Бойчук в Українській академії мистецтва, котрий «дав йому нові мистецькі думки, які здобув сам на основі осягів Заходу»⁸⁶. Потім Падалка писав, що завдяки Бойчуку, в майстерні якого він навчався від часу її створення і до випуску 1922 року, речі, що були для нього незрозумілими, музейними, стали живими й доступними⁸⁷.

Ще навчаючись в Академії, Падалка співпрацював з різними видавництвами. Разом з Тимком Бойчуком ілюстрував збірник оповідань «Барвінок», про що йшлося у третьому розділі. Суто народне замишування орнаментикою проглядає у віньєтці на обкладинці до повісті І. Франка «Великий шум», виконаній Падалкою того ж 1919 року для видавництва «Сіяч» у Черкасах, філія якого знаходилася в Києві. А трактування літер на цій обкладинці має чіткі аналогії зі шрифтами давньоруських літописів. Про українську народну вишивку й розпис нагадують обкладинка та ілюстрації Падалки до «Індуських народних казок», що зберігають зв'язок зі стилем модерн.

У жовтні 1922 року Падалка у складі першого і єдиного випуску Української Академії мистецтва отримав диплом художника⁸⁸. Цього ж року

його було призначено завідувачем художнього виховання та виробничої частини Миргородського керамічного технікуму. Але тут він пробув недовго і переїхав до Межигір'я, де працювали його друзі-бойчукісти — В. Седляр і О. Павленко. Викладаючи в Межигірському керамічному технікумі, займався агітаційною порцеляною, такою незвичною для всього європейського мистецтва, де показав себе як художник високої художньої культури.

З січня 1925 року Падалка почав працювати у Харківському художньому технікумі. На той час цей навчальний заклад в тодішній столиці України функціонував уже четвертий рік. Створено його було на базі Харківського художнього училища, відкритого 1912 року. І щоб налагодити підготовку фахівців, які б відповідали вимогам нового соціального замовлення, необхідно було перебудувати весь навчальний процес. Технікум переживав період становлення. Згідно з намірами НКО він повинен був формуватись як художньо-технічний заклад вищого типу.

Одним із нововведень було відкриття графічної майстерні. До призначення сюди Падалки, визнаного на той час «знавця українського стилю», навчання вів відомий представник українського авангарду В. Єрмілов. З 1925 року вони працювали разом. Учнями І. Падалки тут були такі відомі потім українські гравери, як О. Довгаль, М. Котляревська, Б. Бланк, М. Фрадкін, І. Хотінок, а також М. Зубарев (Зубар), В. Вовченко, Й. Дайц, С. Йоффе, С. Узунова та ін. Зараз не так просто скласти досить повне уявлення про особливості навчання графіків у Харківському художньому технікумі. Проте деякі цікаві відомості збереглися у листі до Ф. Ернста одного з перших Падалчиних учнів М. Зубаріва (Зубаря). Він писав, що з 1923/24 учбового року навчався у графічній майстерні В. Єрмілова і перебував до 1925 року під його цілковитим впливом, захоплючись «(з ухилом у лівизну) чисто формальними завданнями, композицією, ритмом, голою технікою

243. Іван Падалка

244. Графічна майстерня Харківського художнього технікуму. Сидять зліва направо: О. Маренков, І. Падалка, В. Єрмілов. Стоять: учні майстерні. Поч. 1930-х

17. М. Бойчук.
Архангел Гавриїл.
Благовіщення.
Поч. 1910-х

18. М. Бойчук.
Ісус Христос.
Поч. 1910-х

19. М. Бойчук (?). Святий Йоан Златоуст. Поч. 1910-х

20. М. Бойчук (?). Святий Онуфрій. Поч. 1910-х

21. М. Бойчук (?). Пророк Ілля. Поч. 1910-х

22. Й. Кондзелевич. Тайна вечеря. Кін. XVII ст.